

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

دانشگاه امام صادق (علیه السلام)

دانشکده معارف اسلامی و حقوق

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته معارف اسلامی و حقوق

گرایش حقوق خصوصی

شبیه سازی انسان از دیدگاه حقوق ایران و فقه امامیه

و آثار آن در حوزه احوال شخصیه

استاد راهنما

جناب آقای دکتر محمد روشن

مهدی هنرمندزاده

تابستان ۱۳۸۸

دانشگاه امام صادق (علیه السلام)

دانشکده معارف اسلامی و حقوق

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته معارف اسلامی و حقوق
گرایش حقوق خصوصی

شبهه سازی انسان از دیدگاه حقوق ایران و فقه امامیه
و آثار آن در حوزه احوال شخصیه

استاد راهنما

جناب آقای دکتر محمد روشن

استاد مشاور

جناب آقای دکتر سید مصطفی مصطفوی

دانشجو:

مهدی هنرمندزاده

تابستان ۱۳۸۸

کلیه حقوق ناشی از این اثر متعلق به دانشگاه
امام صادق(علیه السلام) می باشد و هر نوع
استفاده از کل یا بخشی از آن مانند واگذاری به
دیگر مؤسسات، چاپ و مانند آن منوط به اجازه
کتبی از دانشگاه می باشد.

تقدیم به

مهربان ترین مادر

حضرت فاطمه زهرا سلام الله علیها

ویگانه منجی عدالت کسرت جهان، ...

او که شطرش، مستقیم.

سپاس و تشکر فراوان از:

همسر مهربان و دلسوزم و پدر و مادر خوبم که همه زندگی ام را مدیون آنان هستم؛

استاد ارجمندم در دانشگاه امام صادق (علیه السلام) که از ساگردی در محضر آنان بسیار بهره

بردوم؛ و

حضرت آیت الله مهدوی کنی که برای فراهم نمودن این محیط آرام، معنوی و علمی بسیار تلاش

نمودند.

چکیده

شبیه‌سازی انسان نوظهور و نهاد حقوقی همانندسازی، کاملاً نوپا و در حال شکل‌گیری است. نظریات فقهی و حقوقی درباره شبیه‌سازی انسان، در قالب چهار نظریه کلی جواز مطلق، جواز محدود، حرمت ثانوی و حرمت اولی شبیه‌سازی انسانی قابل تقسیم است.

به نظر می‌رسد بر اساس اصاله البرائة و اصاله الاباحه و قاعده «کل شیء لک حلال حتی تعلم أنه حرام» بعینه فتدعه»، حکم اولی شبیه‌سازی انسانی، جواز است و دلیلی برای محدود نمودن آن وجود ندارد. دلایلی که حکم جواز را محدود می‌نمایند یا آن را از نظر ثانوی حرام اعلام می‌کنند یا حکم به حرمت اولی شبیه‌سازی انسانی می‌دهند، همگی قابل خدشه‌اند و توان مقابله با اصول اباحه و برائت را دارا نمی‌باشند. بنابراین حکم اولی شبیه‌سازی مولد، از منظر فقه امامیه، جواز مطلق است. از سوی دیگر، با توجه به موادی از قانون مدنی در باب اول از کتاب هشتم در مورد نسب مشروع و چگونگی الحاق ولد به والدین و هم-چنین رأی وحدت رویه هیأت عمومی دیوان عالی کشور، درباره تحقق نسب عرفی ولد الزنا و با کشف اراده قانون‌گذار در این زمینه، هم‌چنین با مراجعه به نظم عمومی و اخلاق حسنه، معلوم می‌شود که از منظر نظام حقوقی ایران شبیه‌سازی انسانی را نمی‌توان غیرمجاز اعلام نمود.

شبیه‌سازی درمانی هم نوعی از شبیه‌سازی انسان است. هر چند این قسم از شبیه‌سازی، مستلزم از بین بردن پیش‌رویایان بوده و بدین لحاظ ابهام سقط جنین که عملی حرام و ممنوع است را ایجاد می‌نماید؛ اما با توجه به این‌که با انعقاد نطفه و استقرار آن در رحم، ساقط کردن آن ممنوع است، بنابراین در صورتی‌که پیش‌رویایان در رحم مستقر نباشد، از بین بردن آن برای استحصال سلول‌های بنیادی، سقط جنین ممنوع به-شمار نمی‌رود.

مهم‌ترین اثر حقوقی شبیه‌سازی انسان در حوزه احوال شخصیه، مسأله تحقق نسب شبیه است. بدین لحاظ که نسب، حقیقت شرعیه نیست بلکه یک مفهوم عرفیه است، نسب شبیه در صور مختلف شبیه‌سازی مولد محقق بوده و شبیه به پدر و مادر طبیعی خود ملحق و منتسب است و عرف هر کسی را که مادر یا پدر شبیه بداند، شبیه به آن فرد منتسب و ملحق خواهد شد.

واژگان کلیدی: شبیه‌سازی انسان، احوال شخصیه شبیه، نسب مشروع ناشی از شبیه‌سازی

فهرست مطالب

مقدمه.....	۱
بخش اول: تاریخچه، موضوع شناسی و مشروعیت یا عدم مشروعیت شبیه سازی انسان.....	۱۲
فصل اول: تاریخچه شبیه سازی.....	۱۲
مبحث اول: تاریخچه شبیه سازی پستانداران.....	۱۴
گفتار اول: پیش از تولد دالی.....	۱۴
گفتار دوم: تولد دالی و انقلاب در شبیه سازی.....	۱۶
مبحث دوم: تاریخچه مباحث شبیه سازی انسان.....	۲۱
گفتار اول: مطرح گشتن شبیه سازی انسان.....	۲۲
گفتار دوم: شرکت ها و موسسات مدعی شبیه سازی انسان.....	۲۵
فصل دوم: مفهوم شبیه سازی انسان و انواع آن.....	۲۸
مبحث اول: مفهوم شبیه سازی.....	۲۸
مبحث دوم: اهداف شبیه سازی.....	۳۱
مبحث سوم: انواع شبیه سازی.....	۳۲
گفتار اول: شبیه سازی درمانی.....	۳۳
بند اول: چگونگی شبیه سازی درمانی از منظر علم پزشکی.....	۳۴
بند دوم: ابهامات اخلاقی و فقهی - حقوقی شبیه سازی درمانی.....	۳۵
گفتار دوم: شبیه سازی انسانی (شبیه سازی مولد).....	۳۶
بند اول: چگونگی شبیه سازی انسانی (مولد) از منظر علم پزشکی.....	۳۷
بند دوم: تفاوت های موجود میان تکنیک شبیه سازی و دیگر انواع تولید مثل.....	۳۸
الف. تفاوت میان شبیه سازی انسانی با لقاح برون رحمی.....	۳۸
ب. تفاوت میان شبیه سازی انسانی با تولید مثل جنسی طبیعی.....	۳۹
بند سوم: ابهامات اخلاقی و فقهی - حقوقی شبیه سازی انسانی (مولد).....	۳۹
فصل سوم: مشروعیت یا عدم مشروعیت شبیه سازی انسان.....	۴۰
مبحث اول: مشروعیت یا عدم مشروعیت شبیه سازی انسانی (شبیه سازی مولد).....	۴۰

گفتار اول: دیدگاه علمای اهل سنت.....	۴۱
بند اول: عکس العمل های مسلمانان ، مجامع و علمای اهل سنت	۴۱
بند دوم : گزارش دیدگاه علمای اهل سنت.....	۴۳
بند سوم: مستندات فقهی فتاوی اهل سنت.....	۴۶
الف . قیاس	۴۷
۱.استناد به قاعده.....	۴۷
۲.ارکان و شرایط قیاس.....	۴۹
۳.نقد کاربرد قیاس.....	۵۱
ب. سدّ ذرایع.....	۵۲
۱.استناد به قاعده.....	۵۲
۲.مفهوم و حجیت قاعده	۵۳
۳.نقد کاربرد قاعده.....	۵۵
ج. قاعده درء مفسد.....	۵۶
۱.استناد به قاعده.....	۵۶
۲.مفاد قاعده.....	۵۶
۳.نقد کاربرد قاعده.....	۵۷
گفتار دوم: گزارش و نقد و بررسی دیدگاه علمای امامیه	۵۸
بند اول: نظریه جواز مطلق شبیه سازی انسانی	۵۹
الف. گزارش نظریه.....	۵۹
ب . نقد و بررسی.....	۶۴
۱.اصل اباحه	۶۵
۱-۱.مفهوم اصل	۶۵
۲-۱.کاربرد اصل و چگونگی استناد به آن	۶۵
۲.اصل برائت	۶۶
۱-۲.مفهوم اصل	۶۶
۲-۲.کاربرد اصل و چگونگی استناد به آن	۶۷

- بند دوم: نظریه جواز محدود شبیه سازی انسانی ۶۹
- الف. گزارش نظریه ۶۹
- ب. نقد و بررسی ۷۳
- بند سوم: نظریه حرمت ثانوی شبیه سازی انسانی ۷۵
- الف. گزارش نظریه ۷۵
- ب. نقد و بررسی ۷۹
- بند چهارم: نظریه حرمت اولی شبیه سازی انسانی ۹۳
- الف. گزارش نظریه ۹۳
- ب. نقد و بررسی ۹۷
۱. تغییر خلق الله ۹۸
۲. عدم مالکیت بر جسم ۱۰۱
۳. تفرقه بین زوجین ۱۰۴
۴. احتمال از بین رفتن سلول های مستعد برای تولید انسان ۱۰۵
- گفتار سوم : شبیه سازی انسانی (مولد) در حقوق ایران ۱۰۷
- بند اول: قانون ۱۰۹
- بند دوم: نظم عمومی ۱۱۴
- الف. چیستی نظم عمومی ۱۱۴
- ب. نظم عمومی در احوال شخصیه و نظام خانواده ۱۱۶
- ج. ارتباط نظم عمومی و شبیه سازی انسانی ۱۱۸
- بند سوم: اخلاق حسنه ۱۲۲
- الف. چیستی اخلاق حسنه ۱۲۲
- ب. ارتباط اخلاق حسنه با اخلاق پزشکی ۱۲۵
- ج. اخلاق حسنه در حوزه شبیه سازی انسانی ۱۲۷
- مبحث دوم: مشروعیت یا عدم مشروعیت شبیه سازی درمانی ۱۳۱
- گفتار اول: زمان بندی مراحل رشد رویان و تعیین زمان مرگ آن در شبیه سازی درمانی ۱۳۲
- بند اول: زمان بندی مراحل رشد رویان در تولیدمثل طبیعی ۱۳۲

- بند دوم: تطبیق زمان بندی رشد رویان با شبیه سازی درمانی و تعیین زمان مرگ آن..... ۱۳۳
- بند سوم: گزارش دیدگاه های فقهی - حقوقی درباره شبیه سازی درمانی و مرگ پیش رویان..... ۱۳۴
- بند چهارم: نقد و بررسی..... ۱۳۵
- الف. سقط جنین در فقه امامیه و قانون ایران..... ۱۳۵
- ب. ارتباط شبیه سازی درمانی با سقط جنین..... ۱۴۰
- بخش دوم: وضعیت حقوقی شبیه در حوزه احوال شخصیه..... ۱۴۱**
- فصل اول: احکام مربوط به ارتباط طبیعی شبیه و اشخاص مؤثر در تکون او..... ۱۴۳
- مبحث اول: نسب..... ۱۴۳
- گفتار اول: ماهیت نسب..... ۱۴۴
- بند اول: معنای لغوی نسب..... ۱۴۴
- بند دوم: مفهوم نسب..... ۱۴۵
- الف. نفی نسب از ولد الزنا..... ۱۴۸
- ب. قاعده الولد للفراش..... ۱۵۰
- گفتار دوم: تعیین نسب شبیه..... ۱۵۴
- بند اول. فرض برادر یا خواهری شبیه با اصل..... ۱۵۶
- بند دوم: چگونگی انتساب شبیه به والدین..... ۱۵۹
- الف. چگونگی انتساب شبیه به پدر..... ۱۵۹
۱. نسب پدری شبیه در حالت وجود رابطه زوجیت..... ۱۶۰
۲. نسب پدری شبیه در حالت عدم وجود رابطه زوجیت..... ۱۶۲
- ب. چگونگی انتساب شبیه به مادر..... ۱۶۴
۱. نسب مادری در حالتی که دهنده سلول جسمی (اصل) مرد باشد..... ۱۶۵
۲. نسب مادری در حالتی که دهنده سلول جسمی (اصل) زن باشد..... ۱۶۸
- ۱-۲. ولادت ، ملاک انتساب طفل به مادر..... ۱۷۱
- ۲-۲. تکون از تخمک، ملاک انتساب طفل به مادر..... ۱۷۴
- ۳-۲. تطبیق ملاک تکون بر موضوع تشکیل تخمک از سوی دو زن..... ۱۷۴
- ۲-۴. نظر برگزیده..... ۱۷۵

- مبحث دوم: توارث ۱۷۷
- گفتار اول : وضعیت ارث شبیه بعد از فوت والدین ۱۷۹
- بند اول . شرایط تحقق ارث در حالات عمومی ۱۷۹
- بند دوم: در صورت عدم رابطه زوجیت بین دهنده هسته سلول جسمی و صاحب تخمک تهی شده ۱۸۲
- بند سوم. در صورتی که شبیه دو مادر دارد. ۱۸۴
- گفتار دوم: وضعیت ارث شبیه تولید شده بعد از فوت اصل ۱۸۵
- فصل دوم: احکام مربوط به استیفای حقوق شبیه در حوزه احوال شخصیه ۱۸۸
- مبحث اول: حضانت ۱۸۸
- گفتار اول: مفهوم حضانت و ماهیت حقوقی آن ۱۸۹
- بند اول. مفهوم لغوی ۱۸۹
- بند دوم. مفهوم اصطلاحی ۱۸۹
- بند سوم. ماهیت حقوقی حضانت ۱۹۰
- گفتار دوم: گستره افراد صالح جهت حضانت شبیه ۱۹۲
- بند اول. والدین ۱۹۲
- الف. در صورت وجود رابطه زوجیت ۱۹۳
- ب. در صورت عدم وجود رابطه زوجیت ۱۹۴
- ج. در صورت عدم وجود پدر برای شبیه ۱۹۵
- بند دوم. طبقات دارندگان حضانت شبیه ۱۹۵
- مبحث دوم: انفاق ۱۹۶
- گفتار اول: نفقه پیش رویان، جنین و حامل ۱۹۶
- بند اول. مفهوم حمل و مراحل مختلف آن ۱۹۷
- بند دوم: شرایط تحقق نفقه بر پیش رویان و جنین ۱۹۸
- بند سوم: نفقه دوران حاملگی ۱۹۹
- الف. در حالت وجود پدر ۱۹۹
۱. وجود رابطه زوجیت ۱۹۹
۲. عدم وجود رابطه زوجیت ۲۰۰

ب. در حالت وجود مادر، به تنهایی ۲۰۴

گفتار دوم: نفقه شبیه ۲۰۴

نتیجه گیری کلی: ۲۰۶

منابع ۲۱۳

قرآن کریم در موارد متعددی سخن از خلقت انسان به میان آورده و مراحل تکون او را متذکر شده است، چنان که در این آیات شریفه می فرماید:

«و همانا آدمی را از گل خالص آفریدیم. پس آن گاه او را نطفه گردانیده و در جای استوار (صلب و رحم) قرار دادیم. آن گاه نطفه را علقه و علقه را گوشت پاره و باز آن گوشت را استخوان و سپس بر استخوان ها گوشت پوشانیدیم (و پیکری کامل کردیم) پس از آن (به دمیدن روحی مجرد) خلقتی دیگر انشاء نمودیم، آفرین بر قدرت کامل بهترین آفریننده.»^۱

در جای دیگر می فرماید:

«ای مردم اگر درباره برانگیخته شدن در شک هستیید، پس [بدانید] که ما شما را از خاک آفریدیم، سپس از نطفه، سپس از علقه، آن گاه از مضغه، دارای خلقت کامل و خلقت ناقص، تا در این انتقال و تحولات، قدرت خود را بر شما آشکار سازیم و از نطفه ها آن چه را مشیت ما تعلق گیرد در رحم ها قرار دهیم تا به وقتی معین طفلی از رحم بیرون آریم تا زیست کرده به حد بلوغ و کمال برسد و برخی از شما بمیرد و برخی به سن پیری و دوران ضعف و ناتوانی عمر رسد تا آن جا که پس از دانش و هوش نادان شود و هیچ نفهمد...»^۲

در هر حال آیات فوق اشاره به کلیات آفرینش انسان دارد و در نهایت آفرینش را (به هر صورتش) به خداوند متعال نسبت داده و بر این خلقت آفرین گفته است.

^۱ . «ولقد خلقنا الانسان من سلاله من طین× ثم جعلناه نطفه فی قرار مکی× ثم خلقنا النطفه علقه فخلقنا العلقه مضغه فخلقنا المضغه عظاماً فکسونا العظام لحماً ثم أنشأناه خلقاً آخر فتبارک الله أحسن الخالقین»؛ (مؤمنون، ۱۲-۱۴)

^۲ . «یا ایها الناس إن کنتم فی ریب من البعث فإننا خلقناکم من تراب ثم من نطفه ثم من علقه ثم من مضغه مخلقه و غیر مخلقه لنبین لکم و نقر فی الارحام ما نشاء إلى أجل مسمی ثم نخرجکم طفلاً ثم لتبلغوا أشدکم و منکم من یتوفی و منکم من یرد إلى أرذل العمر لکیلا یعلم من بعد علم شیئاً...»؛ (حج، ۵)

تولید مثل انسان، چه از طریق جنسی^۳ و چه از راه غیر جنسی^۴، یک منشأ پیدایش بیشتر ندارد و آن خلقت أحسن الهی است. در تولید مثل جنسی، اسپرم و تخمک به هم می پیوندند و زایگوت را تشکیل می دهند. در تولید مثل غیر جنسی، «گامت»، یعنی سلول جنسی دخالت ندارد، بلکه هر «سلول غیر جنسی» برای تشکیل سلول های جدید، تقسیم می شود. جوانه زنی در گیاهان، تشکیل دو یا چند قلوبی در رحم، و شبیه سازی را می توان به عنوان مثال هایی از تولید مثل غیر جنسی نام برد. در شبیه سازی، برای بارور کردن تخمک و تولید زایگوت، هسته تخمک را از آن خارج ساخته و به جای آن، هسته یک سلول غیر جنسی که حاوی ۲۳ جفت کروموزوم می باشد، قرار می دهند. تولید «زایگوت»، اولین مرحله شبیه سازی را تشکیل می دهد. بنابراین، شبیه سازی فرآیندی است غیر جنسی که طی آن هسته سلول غیر جنسی مستقیماً به درون تخمک تزریق می شود و اسپرم در آن دخالت ندارد.^۵

زایگوت، بدون توجه به منشأ آن، اولین مرحله رشد رویانی را تشکیل می دهد. زایگوت را درون رحم قرار می دهند تا به شکل یک موجود زنده به تکامل رسد.

اما مسأله همانند سازی انسان یا تولید مثل غیر جنسی، سال ها موضوع مطالعه و آزمایش دانشمندان مهندسی ژنتیک بود و بارها و بارها این آزمایشات با شکست مواجه شد. پس از آزمون و خطاهای متعدد و تجربه های شکست خورده، سرانجام ایان ویلموت، جنین شناس اسکاتلندی، در سال ۱۹۹۷ اعلام کرد که موفق به تولید گوسفندی از راه غیر جنسی یا به اصطلاح کلونینگ شده است.^۶

آن چه از اهمیت ویژه برخوردار است این که، پدیده کلونینگ تنها یک کشف علمی نبود و در حوزه مسائل زیستی منحصر نماند، بلکه دامنه آن به سرعت به مسائل اخلاقی، حقوقی، کلامی، فلسفی و

3. sexual

4. asexual

^۵ . ابوطالب صارمی، کلونینگ (شبیه سازی)، ص ۳.

^۶ . همان، ص ۹.

حتی مسائل سیاسی - اجتماعی کشیده شد و این پرسش در ذهن ها پدیدار شد که آیا پس از شبیه سازی موفقیت آمیز پستانداران، نوبت به انسان هم خواهد رسید؟ اگر این کار در مورد انسان صورت گیرد، چه پیامدهای اخلاقی در بر دارد؟ آیا از نظر اجتماعی و حقوقی نهاد خانواده و مسأله ازدواج با چالش مواجه خواهد شد؟ آیا این کار دخالت در خلقت الهی و تغییر آن به شمار نمی آید؟ و سؤالاتی از این دست.

این شد که، گروه های مختلف سیاسی، مذهبی، اجتماعی و حقوقی با نگرش های عمدتاً برآمده از باورهای دینی و ماورایی، به عکس العمل در مقابل آن پرداختند. درست همان روز که خبر شبیه سازی گوسفند شبیه سازی شده توسط ویلموت که «دالی»^۷ نام داشت، اعلام گردید، رئیس جمهور وقت آمریکا، در نامه ای خطاب به «کمیته ملی مشورتی اخلاق زیستی» به آن نود روز فرصت داد تا گزارشی جامع درباره ابعاد گوناگون این مسأله و پیامدهای احتمالی آن فراهم کند.^۸

در میان رهبران و پیروان ادیان و مذاهب، پاپ ژان پل دوم و کلیسای کاتولیک برخورد نسبتاً تنیدی با شبیه سازی انسان در انواع مختلف آن داشتند و آن را غیر اخلاقی دانستند. کلیسای کاتولیک، حتی با شبیه سازی درمانی که در مراحل اولیه انجام آزمایشات و تولید، با شبیه سازی مولد مشترک است به مخالفت برخاست و آن را به دلیل مسائلی مانند سقط جنین تحریم نمود.^۹ اما در عالم اسلام برخوردها یک دست و به یک شکل نبود؛ در حالی که عالمان اهل سنت به شدت و به صورت احساسی به مخالفت با هر نوع همانند سازی انسانی پرداختند، عالمان و فقهای امامیه برخورد کاملاً علمی و مبنایی با آن داشتند و مانند هر پدیده مستحدثه آن را از نظر فقهی مورد نقد و بررسی قرار دادند و مشهور آنان،

^۸. ابوطالب صارمی، منبع پیشین، ص ۱۰.

^۹. سید حسن اسلامی، شبیه سازی انسانی از دیدگاه آیین کاتولیک و اسلام، ص ۸۹.

هم چنان که در این پایان نامه بیان خواهیم کرد، بر اساس اصالة الاباحه، حکم اولیه آن را جواز دانستند.^{۱۰}

گفتنی است شبیه سازی انسان، عبارتی است که برای دو نوع شبیه سازی به کار می رود؛ اول، شبیه سازی مولد که پس از طی مراحل مختلف، منجر به پیدایش انسانی می گردد که از لحاظ ژنتیکی، بیش از ۹۰٪ به دهنده هسته سلول جسمی همانند است؛ این شیوه را شبیه سازی انسانی یا کلونینگ نیز نامیده اند. دوم، شبیه سازی درمانی، که از لحاظ شیوه تولید و مراحل آزمایشات تفاوتی با شبیه سازی مولد یا انسانی ندارد و تنها اختلاف، در مرحله آخر آن است که در شبیه سازی درمانی، پیش رویان جهت استحصال سلول های بنیادی از بین می رود؛ شبیه سازی درمانی کاربست های مختلف از جمله، تولید اعضای یدکی انسان مانند قلب، کلیه، سلول های مغزی و... دارد.

(۱) تقسیم بندی مطالب

آن چه در این پایان نامه مورد تحقیق و تدقیق قرار گرفته است، مسائل حقوقی و فقهی مرتبط با شبیه سازی انسان، اعم از انسانی و درمانی است که در دو بخش تدوین گردیده است. در بخش نخست، ابتدا در فصلی مختصر به تاریخچه شبیه سازی انسان می پردازیم تا اذهان را نسبت به این پدیده نو ظهور آشنا سازیم و در ضمن مراحل مختلف طی شده جهت نیل به شبیه سازی انسان را متذکر شویم. در فصل دوم از این بخش، مفهوم شبیه سازی، اهداف و انواع آن را مورد واکاوی قرار می دهیم و دو نوع شبیه سازی انسانی (مولد) و شبیه سازی درمانی و شباهت ها و تفاوت های آن ها را بررسی می کنیم و ذیل هر کدام از آن ها، ابهامات اخلاقی و فقهی - حقوقی را بیان خواهیم کرد. فصل سوم، به مشروعیت یا عدم مشروعیت شبیه سازی انسان از دیدگاه فقه امامیه و حقوق ایران پرداخته و مبحث اول

^{۱۰}. همان، صص ۱۸۱ و ۴۶۳.

را به شبیه سازی مولد اختصاص داده است. هر چند، موضوع پایان نامه تطبیقی نبوده است اما دیدگاه عالمان اهل سنت نیز به جهت پاره ای از استدلال های مشترک در گفتاری جداگانه آمده و به نقد آن ها بر اساس فقه اهل سنت پرداخته شده است. گفتار مربوط به دیدگاه فقهای امامیه به لحاظ وسعت و اختلاف فتاوی، به چهار نظریه کلی تقسیم شده است که عبارتند از:

۱) نظریه جواز مطلق شبیه سازی انسانی

۲) نظریه جواز محدود شبیه سازی انسانی

۳) نظریه حرمت ثانوی شبیه سازی انسانی

۴) نظریه حرمت اولی شبیه سازی انسانی

پس از آن در گفتار سوم، شبیه سازی انسانی در حقوق ایران مورد بررسی قرار گرفته است؛ قانون، نظم عمومی و اخلاق حسنه، سه نقطه عزیمت نگارنده در این پایان نامه جهت واکاوی دیدگاه حقوق ایران بوده است.

مبحث دوم از این فصل به مشروعیت یا عدم مشروعیت شبیه سازی درمانی پرداخته و اصلی ترین بحث آن را به ابهام در موضوع سقط جنین در این نوع از شبیه سازی و مسائل فقهی - حقوقی پیرامون آن اختصاص داده است.

بخش دوم از پایان نامه، اختصاص به آثار شبیه سازی انسانی در حوزه احوال شخصیه دارد. در این بخش وضعیت حقوقی انسان شبیه سازی شده (شبیه)، از نظر نسب، توارث، حضانت و انفاق مورد تحقیق و تدقیق قرار گرفته است. البته احکام مربوط به حوزه احوال شخصیه به دو دسته کلی در دو فصل تقسیم شده اند؛ در فصل اول، احکام وضعی مربوط به ارتباط طبیعی بین شبیه و اشخاصی که در تکنون او نقش داشته اند مانند: نسب و توارث مورد بررسی قرار می گیرد.

فصل دوم، به احکام مربوط به استیفای حقوق شبیه در حوزه احوال شخصیه مانند: حق حضانت و حق نفقه خواهد پرداخت.

۲) تعریف مسأله و بیان سؤال های اصلی تحقیق

یکی از روش های تولید مثل انسان، همانند سازی یا کلونینگ است که در آن از سلول های جنسی جهت ایجاد جنین، استفاده نمی گردد بلکه در این روش از تولید مثل، سلول های غیر جنسی در بسترهای آزمایشگاهی تبدیل به رویان شده و در رحم جای گیری می شوند تا به انسانی کامل تبدیل گردند. این روش را اصطلاحاً «شبیه سازی انسان» می نامیم. همان طور که بیان شده دو نوع مختلف از آن با کار بست های ویژه وجود دارد: شبیه سازی مولد (انسانی) و شبیه سازی درمانی؛ شبیه سازی انسان در صور مختلف ممکن است اتفاق بیفتد، از جمله این که دهنده هسته سلول جسمی، یک مرد باشد و این سلول در تخمک تهی شده زنی پرورش یابد و در رحم او رشد کند اعم از این که بین این مرد و زن رابطه زوجیت باشد یا نباشد و یا این که دهنده هسته سلول جسمی، یک زن باشد که دو صورت مختلف دارد، صورت اول مربوط به حالتی است که صاحب هسته سلول جسمی، همان صاحب تخمک تهی شده باشد و صورت دوم مربوط به حالتی است که صاحب هسته سلول جسمی یک زن بیگانه باشد و این سلول در تخمک زن دیگری لقاح یابد.

بررسی مشروعیت یا عدم مشروعیت شبیه سازی انسان در هر دو نوع آن با صور مختلف از منظر فقه امامیه و حقوق ایران و آثار آن در حوزه احوال شخصیه موضوع کلان پایان نامه می باشد و سؤالات اصلی این تحقیق شامل موارد ذیل می گردد:

۱- آیا عملیات شبیه سازی انسانی (مولد) از منظر فقه امامیه و حقوق ایران جایز است یا خیر؟

۲- آیا عملیات شبیه سازی درمانی از منظر فقه امامیه و حقوق ایران جایز است یا خیر؟

۳- طفل متولد از شبیه سازی متعلق به کیست و نسب او چگونه محقق می گردد؟ آیا این طفل تک والدی است یا نه؟

۴- در صورت عدم رابطه زوجیت بین دهنده سلول جسمی و زن صاحب تخمک تهی شده، آیا باز هم نسب طفل محقق است؟

۵- آثار شبیه سازی انسان در حوزه احوال شخصیه قابل انطباق با تولید مثل جنسی و طبیعی می باشد یا دارای مسائل خاصّ در این حوزه است؟

۳) فرضیه های تحقیق

۱- با توجه به مبانی فقهی - حقوقی در ارتباط با مشروعیت یا عدم مشروعیت عملیات شبیه سازی انسانی (مولد)، از آن جا که در منابع فقهی و حقوقی منعی برای آن نیست بر اساس اصالة الاباحه شبیه سازی انسان به طور مطلق در صور مختلفه آن جایز است.

۲- شبیه سازی درمانی هر چند دارای ابهاماتی درباره سقط جنین می باشد ولی به نظر می رسد با شناخت دقیق موضوع و چگونگی آن و عدم قیاس با سقط جنین در تولید مثل جنسی خصوصاً وقتی خارج از رحم انجام گیرد، دارای وجه شرعی و قانونی است و دلیلی برای مخالفت با آن در دست نمی باشد و به اصل اباحه رجوع دارد.

۳- طفل متولد از طریق شبیه سازی، منتسب و ملحق به والدین طبیعی خود می باشد و نباید حکم ولد الزنا در این باره را به آن تسری داد. بنابراین طفل هم دارای پدر و هم دارای مادر خواهد بود، البته در صورتی که صاحب هسته سلول جسمی یک مرد باشد. به هر حال توارث مادری برای طفل متولد شده از طریق تخمک تهی شده محقق است و انتساب شبیه به مادر بلاشکال خواهد بود.

۴- حتی در صورت عدم وجود رابطه زوجیت بین مرد دهنده سلول جسمی و زن صاحب تخمک تهی شده، باز هم نسب پدری و مادری شبیه محقق خواهد بود و در این حالت نیز شبیه ملحق به پدر و مادر طبیعی خود می باشد.